

Nationaal Plan voor het bevorderen van bijna-energieneutrale gebouwen in
Nederland, september 2012

Inleiding

Uitgangspunt voor dit nationaal plan is het Nationaal energie-efficiëntie actieplan van juni 2011 (hierna: NEEAP), dat is opgesteld in het kader van de rapportageverplichting aan de Europese Commissie conform de Richtlijn energie-efficiëntie bij het eindgebruik en energiediensten (2006/32/EG) en de herziene richtlijn Energieprestatie van gebouwen (2010/31/EU). Het NEEAP bevat een beschrijving van maatregelen ter bevordering van energiebesparing in Nederland (in o.a. de sectoren gebouwde omgeving, industrie en MKB, landbouw en transport) een berekening van de in de periode 2007-2010 behaalde en verwachte besparingen en overige rapportageverplichtingen die voortvloeien uit de richtlijnen ESD en EPBD.

In het NEEAP is een hoofdstuk opgenomen over het Nationaal plan voor het bevorderen van bijna-energie neutrale gebouwen, alsmede een overzicht met de beschrijving van maatregelen ter ondersteuning. Het onderhavige plan vormt de verdere uitwerking van het NEEAP wat de sector gebouwde omgeving betreft.

Dit Nationaal Plan voor het bevorderen van bijna-energie neutrale gebouwen, schetst de Nederlandse strategie om te komen tot bijna-energie neutrale gebouwen na eind 2018, respectievelijk 2020. Specifiek gaat het hier om de gevolgen van de herziene EPBD wat betreft nieuwbouw en de hiermee gepaard gaande aanscherping van de energieprestatie-eis tot het niveau van bijna nul, de relatie met de berekeningsmethodiek voor de Energie Prestatie van Gebouwen (EPG) en de Energieprestatie Maatregelen op Gebiedsniveau (EMG). Daarnaast wordt ingegaan op het beleid en de maatregelen inzake de transformatie van bestaande gebouwen die worden gerenoveerd tot bijna-energie neutrale gebouwen. In paragraaf 7 zijn verschillende maatregelen aangegeven die de bouw van bijna-energie neutrale gebouwen en de transformatie van bestaande gebouwen die worden gerenoveerd tot bijna-energie neutrale gebouwen moeten stimuleren.

Volgens artikel 9 van de recast EPBD moet het Nationaal Plan de volgende onderdelen bevatten:

- 1.** Een definitie van bijna-energie neutrale gebouwen, waarin de nationale, regionale of lokale omstandigheden van lidstaten in aanmerking worden genomen, en met inbegrip van een numerieke indicator van het primaire energiegebruik, uitgedrukt in kWh/m² per jaar.
- 2.** Tussentijdse streefcijfers voor het verbeteren van de energieprestatie van nieuwe gebouwen tegen 2015, met het oog op de doelstellingen in 2018 respectievelijk 2020 t.a.v. bijna-energie neutrale gebouwen.
- 3.** Het beleid dat wordt ontwikkeld en de maatregelen die worden vastgesteld, zoals het bepalen van streefcijfers, om de transformatie van gebouwen die worden gerenoveerd tot bijna-energie neutrale gebouwen te stimuleren.
- 4.** Informatie over het gevoerde beleid en financiële of andere maatregelen ter bevordering van bijna-energie neutrale gebouwen met inbegrip van nadere gegevens over nationale eisen en maatregelen in verband met het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen in nieuwe gebouwen en in bestaande gebouwen die een ingrijpende renovatie ondergaan, in het kader van artikel 13, lid 4, van Richtlijn 2009/28/EG (inzake hernieuwbare energie) en van de artikelen 6 en 7 van de onderhavige richtlijn.

1. Aansluiting bij bestaand beleid

De basis voor het beleid met betrekking tot energiebesparing in gebouwen wordt sinds 1995 gevormd door de Energieprestatienormen voor woongebouwen en utiliteitsgebouwen. In de bouwregelgeving worden minimum-eisen gesteld aan de energieprestatie van gebouwen, afhankelijk van de gebruiksfunctie. Deze minimum-eisen worden periodiek aangescherpt. Het beleid met betrekking tot bijna-energie neutrale gebouwen, bouwt voort op het in 1995 ingezette beleid.

2. Definitie van een bijna-energie neutraal gebouw

In Nederland wordt de energieprestatie van een bijna-energie neutraal gebouw bepaald aan de hand van de norm NEN 7120: Energieprestatie van gebouwen - Bepalingsmethode (EPG), waarbij gebruik gemaakt kan worden van de voornorm NVN 7125 Energieprestatienorm Maatregelen op Gebiedsniveau (EMG).

Kenmerken van deze bepalingmethoden zijn:

- Het energiegebruik wordt bepaald onder standaard gebruik- en klimaatcondities;
- Alleen het gebouwgebonden energiegebruik wordt specifiek gewaardeerd in de energieprestatie: gebiedsgebonden maatregelen kunnen - indien aan de orde - met de EMG worden gewaardeerd;
- De opwekking van energie kan in en buiten het gebouw plaatsvinden;
- Hernieuwbare energiebronnen worden gewaardeerd;
- Het netto energiegebruik wordt bepaald over een jaar.

EPC bijna nul

Als indicator voor de energieprestatie van het gebouw wordt een dimensieloos getal afhankelijk van de gebruiksfunctie van het gebouw gehanteerd: de EnergiePrestatieCoefficiënt, EPC. Gesteld wordt dat een volledig energie neutraal gebouw een $EPC = 0$ heeft. Het streven is om vanaf eind 2018 (overheidsgebouwen) respectievelijk eind 2020 (overige gebouwen) een eis op te nemen die dichtbij $EPC = 0$ ligt. Dit niveau wordt gedefinieerd als bijna-energie neutraal.

Op dit moment kan nog geen inschatting worden gemaakt van de exacte EPC aanscherping in 2018/2020. Tot die tijd zal ten minste twee keer een studie uitgevoerd worden, om zicht te krijgen op de haalbaarheid en kosteneffectiviteit van een tussentijdse aanscherping van de EPC.

Energie uit hernieuwbare bronnen

Voor energie uit hernieuwbare bronnen wordt de definitie conform de Richtlijn Hernieuwbare Energie (2009/28/EG) gehanteerd. Het principe van de EPG is dat bouwende partijen een vrije keuze hebben om maatregelen toe te passen die de vraag naar energie beperken, energie uit hernieuwbare bronnen toe te passen en effectief gebruik te maken van fossiele brandstoffen, om aan de vereiste EPC te voldoen. Dit principe blijft ook voor bijna-energie neutrale gebouwen gehandhaafd. Het aandeel hernieuwbare energie zal, door de steeds verdere aanscherping van de EPC, als vanzelf steeds belangrijker worden om aan de eis te kunnen voldoen. Randvoorwaarde hierbij blijft evenwel dat ook aan de eisen inzake de thermische isolatie van de gebouwschil van nieuwe gebouwen wordt voldaan, zoals in het Bouwbesluit zijn opgenomen. (Rc minimaal

3,5 m²K/W voor dichte gebouwschil, U-waarde maximaal nu nog 2,2, maar per begin 2013 1,65 W/m²K voor ramen, deuren, etc.) .

Gebiedsmaatregelen

Voor het waarden van collectief opgewekte warmte, koude, en elektriciteit wordt de EMG gehanteerd. Het gebied waarin de EMG toegepast mag worden is gedefinieerd in de EMG. Voor warmte, warm tapwater en koude betekent dit dat er een fysieke verbinding (warmte- of koudenet) moet zijn tussen het gebouw en de opwekker. Wat betreft elektriciteit mag de afstand tussen de collectieve elektriciteitsopwekking en het verst afgelegen aangesloten perceel vooralsnog niet meer dan 10 km bedragen. Tevens dient er een samenhangende ontwikkeling van het gebied en de energie-infrastructuur te zijn.

In het Bouwbesluit is voor nieuwe gebouwen een aanvullende eis aan de toepassing van de EMG opgenomen. De energieprestatiecoëfficiënt zonder gebruik van de EMG, dus met alleen gebouwgebonden maatregelen, mag ten hoogste 1,33 maal de vereiste energieprestatiecoëfficiënt bedragen. Dit is gedaan om, naast de integrale energieprestatie, ook een minimumprestatie voor de energieprestatie op gebouwniveau te blijven houden.

De EMG is sinds 1 juli 2012 van kracht. Dit betekent dat er op dit moment nog weinig tot geen ervaring mee is opgedaan. Ook heeft deze nog de status van een voornorm, waarvan delen nog nader ingevuld moeten worden. Daarnaast vindt op dit moment onderzoek plaats of en welke aanvullende eisen gesteld moeten worden voor de toepassing van de EMG voor bestaande gebouwen. Hieruit blijkt dat het waarden van maatregelen op gebiedsniveau in de energieprestatie van gebouwen, een ontwikkeling is die nog maar net gestart is. In het traject naar bijna energieneutrale gebouwen zal de toepassing en de consequenties hiervan regelmatig geëvalueerd worden. Dit kan mogelijk leiden tot aanpassingen in het toepassingsgebied van de EMG of tot het stellen van nadere eisen.

3. Tussentijdse strefcijfers

Sinds de introductie van de EPC als eis aan de energieprestatie van een nieuw gebouw, is deze periodiek aangescherpt. Voor woningen is de eis aan de EPC in 1995 begonnen met $EPC \leq 1,4$ en bedraagt deze sinds 2011 $EPC \leq 0,6$. Deze aanscherping van de eis is in het verleden altijd onderbouwd met een studie naar de effecten (o.a. kosteneffectiviteit, kwaliteit binnenmilieu, marktrijpheid van toegepaste technieken) van de voorgenomen eis. Dergelijke haalbaarheidsstudies zullen ook voor de toekomstige aanscherpingen worden gedaan. De kosteneffectiviteit van de maatregelenpakketten bepaalt in hoge mate de ruimte tot aanscherping van de EPC eisen.

In het herziene Lenteakkoord Energiezuinige Nieuwbouw van 28 juni 2012, het convenant tussen marktpartijen en de overheid om energiezuinig te bouwen, is het aanscherpingstempo van de Energieprestatie-coëfficiënt voor woningbouw (nieuwbouw) weergegeven: het gaat hier om een EPC-aanscherping van 0,8 naar 0,6 zoals doorgevoerd per 1 januari 2011 en naar 0,4 per 1 januari 2015 met als uiteindelijk streven in de toekomst de energieneutrale woning ($EPC=0$). Voor de utiliteitsbouw geldt een vergelijkbare aanscherping (t.o.v. 2007), zodat in 2015 de nieuwbouw 50% energie-efficiënter is. Hiervoor zijn in januari 2009 de eisen aangescherpt met gemiddeld ca. 25% (het verschilt per bouwfunctie) ten opzichte van 2007.

Het ingezette beleid met betrekking tot het beoordelen van de haalbaarheid van de voorgenomen aanscherpingen van de EPC wordt voortgezet. Hiervoor wordt tot 2018/2020 twee keer een haalbaarheidsstudie uitgevoerd, om zicht te krijgen op de haalbaarheid van een tussentijdse aanscherping in 2015 ($EPC \leq 0,4$ voor woningen) en van EPC nabij 0. De berekeningswijze voor kosteneffectiviteit die tot op heden gehanteerd is, zal worden aangepast (daar waar nodig en zinvol) aan het 'framework cost optimality' van de Europese commissie.

Zoals beschreven in de definitie van een bijna-energieneutraal gebouw is het streven om voor overheidsgebouwen vanaf 31 december 2018 en voor alle andere gebouwen vanaf 31 december 2020 een EPC van nabij 0 te hanteren. Op dit moment kan nog geen exacte eis aan de EPC worden vastgesteld. Er is nu nog onvoldoende bekend welke (innovatieve) technieken en concepten voor het realiseren van een $EPC = 0$ in 2018 cq 2020 voldoende marktrijp zijn, of ze voldoen aan gestelde randvoorwaarden o.a. met betrekking tot een goed binnenklimaat en of deze kosteneffectief zijn.

Kenmerk van het stellen van eisen aan de energieprestatie is dat de bouwpartijen zelf kunnen kiezen welke maatregelen getroffen worden om aan de eis te voldoen. Om een minimale energetische kwaliteit van de gebouwschil te garanderen worden eisen gesteld aan de U-waarde en R_c -waarde van de gebouwschil. Deze eisen worden ook aangescherpt. Met ingang van 1 januari 2013 mag de U-waarde van een raam (glas incl kozijn) maximaal $1,65 \text{ W/m}^2\text{K}$ bedragen en vanaf 1 januari 2015 moet de R_c -waarde van dichte constructiedelen minimaal $R_c = 5 \text{ m}^2\text{K/W}$ bedragen.

In onderstaande tabel is de planning weergegeven.

Jaar	Nieuwbouw	Overheidsgebouwen
2011	Woningbouw: 0,6	1,1 voor kantoorgebouwen (voor combinatiegebouwen geldt een samengestelde eis)
2013	U-waarde voor ramen (glas incl kozijn) maximaal $1,65 \text{ W/m}^2\text{K}$	U-waarde voor ramen (glas incl kozijn) maximaal $1,65 \text{ W/m}^2\text{K}$
2015	<ul style="list-style-type: none"> - Woningbouw: 0,4 - Utiliteitsbouw: 50% energie-efficiënter t.o.v. 2007 - R_c minimaal $5 \text{ m}^2\text{K/W}$ 	<ul style="list-style-type: none"> - 50% energie-efficiënter t.o.v. 2007 - R_c minimaal $5 \text{ m}^2\text{K/W}$
Vanaf 2018		$EPC = \text{nabij } 0$
Vanaf 2020	$EPC = \text{nabij } 0$	

4. Implementatie bijna-energie neutrale gebouwen voor nieuwbouw

De overheid stimuleert de ontwikkeling van bijna-energie neutrale gebouwen door:

- het stellen van heldere doelen voor alle betrokken actoren en het opstellen van duidelijke wet- en regelgeving
- het verwerven van een breed draagvlak onder alle betrokken actoren, inclusief bewoners en gebruikers
- het waarderen van collectieve oplossingen
- het stimuleren van voldoende kennis bij alle actoren
- het stimuleren van samenwerking in de keten (bouwkolom)
- het bieden van experimenteerruimte
- goede regievoering
- het optreden van de overheid als 'Launching Customer'

Hiervoor zal gezamenlijk met de markt de komende 8 jaar een route worden afgelegd om te komen tot bijna-energie neutrale gebouwen. Diverse activiteiten zijn reeds in gang gezet. De partijen van het herziene Lenteaakkoord Energiezuinige Nieuwbouw gaan gezamenlijk aan de slag met de uitvoering van het convenant. Uiterlijk in december 2012 worden de uitvoeringsprogramma's vastgesteld.

De aanpak voor wat betreft regelgeving en het stellen van doelen is beschreven in de voorgaande paragrafen. Om bijna-energie neutrale gebouwen te realiseren is inzet van hernieuwbare energiebronnen nodig, zowel op het eigen perceel als collectieve oplossingen. Vanaf 1 juli 2012 is het mogelijk collectieve oplossingen te waarderen middels de EMG (gebiedsmaatregelen). Hier zal komende tijd ervaring mee opgedaan worden.

Voorbeelden van bijna-energie neutrale nieuwbouw

De eerstvolgende aanscherping, gepland in 2015, wordt ondersteund middels de 'Excellente gebieden'. Het gaat hier om experimenten met energiezuinige nieuwbouw. In de 19 aangewezen Excellente Gebieden doen bouwpartijen, vooruitlopend op de volgende EPC aanscherping voor woningbouw in 2015, kennis en ervaring op met een minimaal 25% scherpere EPC. Het werkprogramma Energie & Gebouwde Omgeving stimuleert en faciliteert overdracht van kennis- en leerervaringen uit de Excellente gebieden door deze op te halen en pro-actief over te dragen naar andere bouwlocaties. Hiermee wordt tevens de opschaling gestimuleerd van de toepassing van al bewezen maar nog onvoldoende in de markt toegepaste concepten en technieken voor verdergaande energiebesparing. Buiten deze experimenten is het gemeenten op basis van de Woningwet niet toegestaan om aanvullende eisen te stellen aan de energetische kwaliteit van de in haar gemeente te realiseren nieuwbouw bovenop de eisen van het Bouwbesluit.

Het programma Energiesprong is het uitvoeringsprogramma van de Innovatie Agenda Energie Gebouwde Omgeving (IAGO). Energiesprong richt zich op marktrijpe concepten die, opeenvolgend 45% en vervolgens 60 %, uiteindelijk 80% energiezuiniger zijn dan hun traditionele voorgangers. Wanneer deze concepten worden opgeschaald naar landelijk niveau, zullen zij in 2030 een halvering van het energiegebruik in de gebouwde omgeving ten opzichte van 1990 bewerkstelligen. Deze projecten gaan dus verder dan bijna-energie neutraal, zoals gedefinieerd in dit Nationaal Plan. Reductie van de kosten

door proces- en techniekinnovatie en opschaling van technieken zijn een belangrijk aandachtspunt in dit programma.

In paragraaf 7 zijn een aantal andere maatregelen en instrumenten opgenomen die bijdragen aan de ontwikkeling van bijna-energie neutrale nieuwbouw.

5. Bijna-energie neutrale overheidsgebouwen

De overheid heeft een belangrijke voorbeeldfunctie en kan bijdragen aan de versnelde ontwikkeling van de markt. De inzet van de overheid om vanaf eind 2018 bijna-energie neutraal te bouwen levert een bijdrage aan de structurele markt voor energiebesparing. Het gaat hier om een voortzetting van het huidige beleid dat de Rijksgebouwendienst steeds een fase vooruitloopt op de aangekondigde aanscherping van de EPC. Dit bevordert innovatie, zowel technische innovatie als procesinnovatie en draagt bij aan de opschaling van nieuwe duurzame technieken.

In het kader van de recast EPBD verstaan we onder overheidsgebouwen gebouwen die geheel of gedeeltelijk door een overheid of ZBO met publieke balie bezet worden. Een overheid kan zowel rijksoverheid als decentrale overheid zijn.

Voor overheidsgebouwen moet in het Bouwbesluit een hoger aanscherpingstempo vastgelegd worden dan voor de overige gebouwen om ervoor te zorgen dat nieuwe overheidsgebouwen vanaf eind 2018 bijna-energie neutraal gebouwd worden. Voor de decentrale overheden betekent dit een aanscherping ten aanzien van het bestaande beleid.

6. Implementatie bestaande bouw

Voor wat betreft de bestaande bouw worden in het Bouwbesluit de eisen aan gebouwdelen nader uitgewerkt. De definitie van grootschalige renovatie zal in de Regeling bouwbesluit nader worden uitgewerkt.

In het werkprogramma Energie & Gebouwde omgeving wordt het project Blok voor blok uitgevoerd. Hierin wordt in 14 pilotprojecten ervaring opgedaan met grootschalige energiebesparing in de bestaande woningbouw. Het ambitieniveau voor de energiebesparing bedraagt twee labelstappen en kan gezien worden als een tussenstap naar energie neutraal. De verantwoordelijkheid voor de projecten ligt bij de marktpartijen. Kenmerkend voor de projecten zijn grootschalige bloksgewijze aanpak, innovatieve processen en gerichte marketingstrategieën. Blok voor Blok wil succesvolle aanpakken van de markt traceren en gebruiken voor opschaling.

Tevens wordt een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden om te stimuleren dat bestaande gebouwen bij renovatie worden getransformeerd tot bijna energie neutrale gebouwen. Een dergelijk onderzoek krijgt vorm binnen het programma 'Energiesprong'. Doel van IAGO is: 45-80% energiebesparing in de gebouwde omgeving en bijna-energie neutrale nieuwbouw vanaf 2020. De insteek van Energiesprong is in te spelen op het wegnemen van belemmeringen die innovaties of opschaling in de weg staan.

In paragraaf 7 zijn een aantal andere maatregelen/instrumenten opgenomen die bijdragen aan de ontwikkeling van de transformatie van bestaande gebouwen naar bijna-energieneutraal.

7. Maatregelen ter bevordering van bijna-energie neutrale gebouwen

De maatregelen welke hieronder zijn opgesomd, worden op de volgende pagina's beschreven. Een aantal maatregelen geldt zowel voor de nieuwbouw als voor de bestaande bouw. In dat geval is de beschrijving één keer opgenomen.

Nieuwe gebouwen

- Energieprestatie van Gebouwen (EPG) sinds juli 2012, EPC aanscherping 2011 en voorgenomen aanscherping 2015 in combinatie met Lenteaakkoord Energiezuinige Nieuwbouw
- Excellente gebieden
- Innovatieagenda gebouwde omgeving
- Uitrol slimme meter
- Energie-investeringsaftrek
- Green Deal gemeente Amsterdam

Bestaande gebouwen

- Convenant Meer Met Minder
- Convenant Huursector
- Innovatieagenda gebouwde omgeving
- Blok voor blok
- Uitrol slimme meter
- Green Deal Provincie Overijssel
- Woningwaarderingstelsel
- Handhaving wet milieubeheer utiliteitsbouw
- Energie investeringsaftrek (EIA)
- Verlaagd BTW-tarief voor isolatiewerkzaamheden en verlaagd BTW-tarief op arbeidskosten voor onderhoud en renovatie van woningen
- Regeling Groenprojecten / Nationale Hypotheek Garantie
- Energie investeringsaftrek (EIA)
- Revolverend Fonds

Naam	Aanscherping Energieprestatie eis (EPC) voor nieuwe gebouwen
Categorie	<ul style="list-style-type: none"> • Wetgeving
Geografische toepassing	Nederland
Doelgroep	<ul style="list-style-type: none"> • Bouwbedrijven • Projectontwikkelaars
Te beïnvloeden activiteiten eindgebruikers	Nieuwbouw steeds energiezuiniger maken
Effectiviteit	Groot
Status implementatie en planning	Lopend tot eind 2015

Op 1 januari 2011 is voor nieuwe woningen de EPC-aangescherpt van 0,8 naar 0,6. Deze aanscherping is vastgelegd in het Bouwbesluit. De volgende EPC-aanscherping naar 0,4 is gepland op 1 januari 2015, met als uiteindelijk doel de bijna-energie neutrale woning in 2020. Voor utiliteitsbouw geldt dat deze in 2015 50% energie-efficiënter moet zijn t.o.v. 2007. Nieuwe overheidsgebouwen moeten al vanaf eind 2018 bijna-energie neutraal gebouwd worden.

Naam	Convenant: Lenteakkoord energiezuinige nieuwbouw
Categorie	<ul style="list-style-type: none"> • Gebouweisen en handhaving • Vrijwillige afspraken (Lenteakkoord Energiezuinige nieuwbouw)
Geografische toepassing	Nederland
Doelgroep	<ul style="list-style-type: none"> • Bouwbedrijven • Projectontwikkelaars • Banken
Te beïnvloeden activiteiten eindgebruikers	Nieuwbouw steeds energiezuiniger maken
Effectiviteit	Groot
Status implementatie en planning	Lopend tot eind 2015

Beschrijving

Ter ondersteuning van de aanscherping van de energieprestatie-eisen is in 2008 een convenant (Lenteakkoord) gesloten tussen de Rijksoverheid en marktpartijen (Bouwend Nederland, NEPROM en NVB). De doelstelling van het Lente-akkoord is de verbetering van de energieprestatie van de nieuwbouw met 25% in 2011 en 50% in 2015 (ten opzichte van de bouweisen van 2007), met de intentie om de voorwaarden te scheppen voor energieneutrale nieuwbouw in 2020. Het Rijk scherpt daartoe de wet- en regelgeving regelmatig aan. De brancheorganisaties voeren voor de bij hen aangesloten bedrijven een kennisoverdracht- en stimuleringsprogramma uit om het kennisniveau bij hun leden over de verbetering van de energieprestatie op peil te brengen. In juni 2012 is het lenteakkoord herijkt. Hiervoor zullen uitvoeringsprogramma's worden gemaakt.

Naam	Excellente gebieden
Categorie	Wetgeving/kennisverspreiding
Geografische toepassing	Nederland
Doelgroep	Alle bij de bouw betrokken partijen.
Te beïnvloeden activiteiten eindgebruikers	Nieuwe gebouwen
Effectiviteit	
Status implementatie en planning	Momenteel wordt ervaring opgedaan in 19 projecten. In 2014 worden de excellente gebieden geëvalueerd.

Beschrijving

De 'Excellente gebieden' zijn negentien innovatieve nieuwbouwprojecten verspreid over Nederland. In deze gebieden loopt de energieprestatiecoëfficiënt (EPC) een fase voor op de wettelijk verplichte EPC in het Bouwbesluit. Het gaat hier om experimenten met energiezuinige nieuwbouw.

De eerstvolgende aanscherping, gepland in 2015, wordt dus ondersteund middels de 'Excellente gebieden'. In de 19 aangewezen Excellente Gebieden doen bouwpartijen kennis en ervaring op met een minimaal 25% scherpere EPC. Gemeenten, projectontwikkelaars en andere bij de bouw betrokken partijen doen in de Excellente Gebieden uitgebreide praktijkervaring op met innovatieve bouwmethoden en technieken. En vooral ook met het zoeken naar innovatie in het bouwproces en nieuwe vormen van samenwerking en financiering. 11 van de 19 'Excellente Gebieden' worden ondersteund door een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB), waardoor de lagere EPC die geldt in de betreffende gebieden ook juridisch kan worden afgedwongen.

De opgedane kennis en ervaringen worden benut om ervaring op te doen met energiezuinige nieuwbouw in aanloop naar geplande aanscherpingen, met name die van 2015. Uiteindelijk zal er in 2020 bijna-energie neutraal gebouwd moeten worden.

Naam	Innovatieagenda Gebouwde Omgeving
Categorie	Energie efficiëntie fondsen
Geografische toepassing	Nederland
Doelgroep	<ul style="list-style-type: none"> • Projectontwikkelaars • bouwbedrijven • Installateurs • opdrachtgevers
Te beïnvloeden activiteiten eindgebruikers	Energiezuiniger nieuwbouw naar energieneutraal
Effectiviteit	
Status implementatie en planning	2011 -2014

Beschrijving

Het innovatieprogramma Energiesprong stimuleert innovaties en streeft naar een halvering van het energiegebruik in de gebouwde omgeving in 2030 (ten opzichte van 1990). De prioriteiten in dit programma zijn:

1. Versnelde ontwikkeling en introductie in de bestaande bouw van opschaalbare energiebesparingpakketten met hoge energieprestaties.
2. Versnelde ontwikkeling in de markt van energiebesparende concepten met een integrale benadering van ontwerp en uitvoering. Deze zijn noodzakelijk bij de realisatie van hogere ambities in de nieuwbouw en bestaande bouw (ketenintegratie).
3. Betrekken van gebruikersaspecten en gebruiksvriendelijkheid bij het ontwerpen van energiezuinige gebouwen.

Projecten die concreet gericht zijn op versnelling en vernieuwing kunnen in aanmerking komen voor ondersteuning in het kader van de Innovatieagenda Gebouwde Omgeving (IAGO). Het grootste deel van de het budget van de IAGO-I (€ 30 miljoen) en IAGO-II (€20 miljoen) is reeds belegd. Voor het resterende deel worden in de periode tot en met 2014 voorstellen gedaan, gericht op zowel woningbouw als utiliteitsbouw als gebiedsontwikkeling.

Enkele projecten:

- **De Energiesprong** is een brede aanpak, gericht op het voorbereiden van de hele bouwketen op (uiteindelijke) energieneutraliteit. Enkele projecten in het kader van de Energiesprong :
 - Lokaal Alle Lichten Op Groen ondersteunt het realiseren van zeer hoge energie-ambities particulieren. Gericht op gemeente, bouwwereld en particulieren. Hierin wordt een zodanige structuur opgezet dat bestaande belemmeringen worden opgeruimd (zoals bestemmingsplanproblemen, welstand, gebrek aan goede energiebesparende concepten) en in het vervolg niet meer bestaan. De samenwerkende partijen krijgen maximaal €250.000 in natura (adviezen,

communicatie, berekeningen etc). Zes projecten zijn gehonoreerd. Zie <http://energiesprong.nl/lokaal-alle-lichten-op-groen/deelnemers/>. Aantal aanmeldingen was veel hoger.

- Verschillende tenderregelingen, waaronder:
 - tender kleinschalige binnenstedelijke gebieden. Drie projecten gehonoreerd
Zie <http://energiesprong.nl/binnenstedelijke-gebiedsontwikkeling/bundeling-van-krachten-boost-voor-duurzame-gebiedsaanpak/>
 - tender Kantoren en tender Retail. Zeer hoge ambities tot 80% op het totale energiegebruik of Energieneutraal (zowel gebouw- als gebruiksgebonden). Ondersteuning voor de meerinvestering (boven het wettelijke minimum). Selectie loopt nog. <http://energiesprong.nl/experimentoproepen/kantoren-vernieuwen-naar-energieneutraal/>. De inschrijving loopt nog.
 - Tenders woningbouw: projecten met tot 80% besparing op primair energiegebruik worden ondersteund.
- In **Gebieden Energieneutraal (GEN)** worden drie businesscases ontwikkeld voor resp. een nieuwbouwlocatie, een bestaande locatie en een bedrijfslocatie met als doel een herhaalbare aanpak voor energieneutrale gebieden.
- **Naar energieneutrale Scholen en Kantoren (NESK)** Deze subsidieregeling is bedoeld om projecten te stimuleren die zich onderscheiden door energiezuinigheid, duurzaamheid en organisatorische innovaties in de bouwkolom. De projecten moeten bovendien kunnen fungeren als voorbeeld en inspiratiebron. De gehonoreerde projecten (acht scholen en zeven kantoren) worden op dit moment uitgevoerd.

Naam	Uitrol slimme meter
Categorie	Bemetering en facturering
Geografische toepassing	Nederland
Doelgroep	Alle eindgebruikers die vallen onder de werkingssfeer van de ESD
Te beïnvloeden activiteiten eindgebruikers	Energiebesparing door inzicht in het energiegebruik (naast marktwerkingsdoelen).
Effectiviteit	Uit de kostenbatenanalyse van KEMA (Intelligente meters in Nederland; herziene financiële analyse en adviezen voor beleid, KEMA, juni 2010) blijkt dat er gemiddeld een besparing van 3,2% op elektriciteit en 3,7% op gas valt te realiseren.
Status implementatie en planning	In het geval van nieuwbouw, grootschalige renovatie, bij reguliere vervanging en op verzoek van de eindafnemer wordt een slimme meter geplaatst. Eveneens op aanvraag bij een verbetering van het energielabel van minimaal 2 labelstappen of als de woning tenminste een energielabel klasse B krijgt.

Beschrijving

In de wet implementatie EG-richtlijnen energie-efficiëntie zijn regels opgenomen die energiebesparing bevorderen. In deze wet is opgenomen dat er in het geval van nieuwbouw, grootschalige renovatie, bij reguliere vervanging en op verzoek van de eindafnemer een meter moet worden geplaatst die het actuele energiegebruik kan weergeven en die informatie kan geven over de tijd waarin sprake was van daadwerkelijk verbruik. Omdat een slimme meter de consument terugkoppeling over zijn energiegebruik kan geven, is het een belangrijk hulpmiddel voor gedragsveranderingen en biedt de slimme meter mogelijkheden om energie te besparen. Consumenten met een slimme meter ontvangen standaard elke twee maanden van hun energieleverancier een indicatief gebruiks- en kostenoverzicht. Met behulp van de meter kunnen daarnaast - als de consument daarvoor kiest - diensten worden aangeboden, op een los te verkrijgen display (via een App) of op de eigen computer van de eindafnemer, die hierbij nog meer kunnen helpen. De overheid ziet het belang van directe feedback voor het vergroten van het energiebewustzijn en het bieden van handelingsperspectief voor de consument. Daarbij zijn vooral bedrijven aan zet om met overtuigende toepassingen te komen, bijvoorbeeld via de mobiele telefoon, het internet of toepassingen in de woning van de eindafnemer zelf. De slimme meter dient daarom geschikt te zijn om daarop lokaal applicaties aan te

sluiten op een wijze die wordt ondersteund door internationale open standaarden. De overheid stelt dit dan ook als eis aan de slimme meter. Eindafnemers kunnen ervoor kiezen dat er geen op afstand uitleesbare meter wordt geplaatst, dan wel dat het op afstand uitlezen wordt uitgeschakeld ('administratief uit'). In dat geval heeft men nog wel de beschikking over de P1-consumentenpoort, waar men een display aan kan koppelen.

Naam	Energie InvesteringsAftrek (EIA)
Categorie	Fiscale maatregelen
Geografische toepassing	Nederland
Doelgroep	Bedrijfsleven
Te beïnvloeden activiteiten eindgebruikers	Stimuleren van aankoop duurzame energievoorzieningen.
Effectiviteit	
Status implementatie en planning	Lopend 2011 t/m (in ieder geval) 2017

Beschrijving

Met de **Energie-investeringsaftrek** (EIA) worden investeringen in energiezuinige bedrijfsmiddelen en bedrijfsmiddelen voor een efficiënte opwekking van hernieuwbare energie gestimuleerd. Investerings in bedrijfsmiddelen die voldoen aan de generieke besparingsnormen van de EIA kunnen deels van de fiscale winst worden afgetrokken. Het betreft onder andere [windenergie](#) op land, [warmtekrachtkoppeling](#), [biomassa](#) en fotovoltaïsche [zonne-energie](#). Alleen de nieuwste typen bedrijfsmiddelen komen in aanmerking voor EIA en op deze manier stimuleert de EIA de marktintroductie van een nieuwe generatie efficiënte bedrijfsmiddelen.

Naam	Green Deal Gemeente Amsterdam
Categorie	Vrijwillige afspraken
Geografische toepassing	Nederland
Doelgroep	Corporaties en verenigingen van eigenaren
Te beïnvloeden activiteiten eindgebruikers	Alle nieuwbouw in de stad is vanaf 2015 klimaat neutraal
Effectiviteit	
Status implementatie en planning	2011-2015

Beschrijving

De gemeente Amsterdam heeft de doelstelling dat alle nieuwbouw in de stad vanaf 2015 klimaat neutraal is. Het gaat om de nieuwbouw van 23.900 woningen tussen 2015-2020. De Rijksoverheid werkt samen met de Gemeente Amsterdam om belemmeringen in wet- en regelgeving weg te nemen, zodat de stad vrij is om eisen te kunnen stellen die leiden tot klimaatneutrale nieuwbouw. De Rijksoverheid ondersteunt en waardeert deze ambitie en gaat samen met Amsterdam bekijken hoe eventuele belemmeringen in wet- en regelgeving, die deze ambitie in de weg kunnen staan, voor deze overgangperiode weggenomen kunnen worden. Deze mogelijkheden gaan stad en Rijk samen binnen één jaar verkennen en tot besluitvorming brengen.

Maatregelen Bestaande bouw

Naam	Meer Met Minder: Convenant energiebesparing bestaande woningen en gebouwen
Categorie	Vrijwillige afspraken
Geografische toepassing	Nederland
Doelgroep	<ul style="list-style-type: none">• Woningcorporaties• Bouwbedrijven• Installatiesector• Eigenaar-bewoners
Te beïnvloeden Activiteiten eindgebruikers	Bestaande woningen energiezuiniger maken
Effectiviteit	Werkt direct op doelgroep
Status	Lopend tot en met 31 december 2020

Beschrijving

Het Meer Met Minder programma is een gezamenlijk initiatief van de Rijksoverheid, woningcorporaties, bouwbedrijven, de installatiesector en de energiebedrijven voor energiebesparing in de bestaande bouw. Op 28 juni 2012 is het convenant herijkt. De partijen beogen met dit nieuwe convenant dat jaarlijks de energieprestatie van minimaal 300.000 bestaande woningen en andere gebouwen met minimaal twee klassen in het energielabel wordt verbeterd. Tot eind 2011 waren er subsidies beschikbaar vanuit Meer Met Minder.

Naam	Convenant Energiebesparing Huursector
Categorie	Vrijwillige afspraken
Geografische toepassing	Nederland
Doelgroep	<ul style="list-style-type: none"> • Woningcorporaties • Bouwbedrijven • Installatiesector • Eigenaar-bewoners
Te beïnvloeden Activiteiten eindgebruikers	Bestaande woningen energiezuiniger maken
Effectiviteit	Werkt direct op doelgroep
Status	Lopend tot 31 december 2020.

Beschrijving

Het Convenant Energiebesparing Corporatiesector bestaande bouw van oktober 2008 is herijkt en aangescherpt. Het convenant met woningcorporaties van 2008 is een afspraak tussen de Rijksoverheid, Aedes en de Woonbond. Het doel is borging van de inzet van de corporaties bij het realiseren van de energiebesparingsdoelstellingen. Corporaties bezitten ca. 2,3 miljoen woningen en hebben inmiddels stappen gezet in het energiezuiniger maken van het woningbestand. Met het nieuwe Convenant Energiebesparing Huursector van juni 2012 wordt de oorspronkelijke doelstelling van 20% 'additionele' besparing in de periode 2008-2018 omgezet naar een totale besparing van 33% over de periode 2008 tot en met 2020. Dat betekent dat de huurwoningen van corporaties eind 2020 gemiddeld op label B uitkomen. Door toetreding van Vastgoed Belang geldt het convenant nu ook voor huurders in de particuliere huursector. Voor die sector geldt de doelstelling dat 80% van de woningen voor eind 2020 moet worden verbeterd tot label C of beter.

Het kabinet zet zich in om wettelijke, financiële en fiscale belemmeringen voor collectieve invoering van duurzame energie ongedaan te maken. Daarnaast zijn niet-groene labels (D, E, F en G) onacceptabel verklaard en komt er een visie op hoe we daar een einde aan kunnen maken. De ontwikkeling van woonlasten (huur, energie, huurtoeslag) wordt landelijk in kaart gebracht en lokaal gemonitord.

Naam	Blok-voor- Blok aanpak (grootschalige aanpak van energiebesparing in de bestaande woningvoorraad)
Categorie	Demonstratieprojecten/kennis en leertraject
Geografische toepassing	Nederland
Doelgroep	Woningeigenaren, corporaties en particuliere verhuur
Te beïnvloeden activiteiten eindgebruikers	Investerings in verbetering van energetische kwaliteit van woningen vergemakkelijken
Effectiviteit	
Status implementatie en planning	Eind 2011 zijn 13 lokale en 1 regionaal blok voor blok-project gestart. Eind 2012 zullen de eerste 10.000 woningen zijn voorbereid. In 2013 zullen daar ook daadwerkelijk de maatregelen worden getroffen.

Beschrijving

Om in de bestaande bouw meer vaart te kunnen maken, zet het kabinet in op een grootschalige aanpak van de bestaande gebouwen, onder de noemer blok-voor-blok. Het is de bedoeling om met gebruikmaking van standaardpakketten, met een regierol op lokaal niveau en met inzet van geld uit de markt (bijvoorbeeld van institutionele beleggers) aan de slag te gaan. Ook het beïnvloeden van het gedrag van bewoners en gebruikers zal onderdeel uitmaken van deze aanpak. In 2011 is een pilot gestart met 13 lokale en één regionaal project. De lokale projecten worden getrokken en uitgevoerd door marktpartijen in nauwe samenwerking met de gemeenten. Eind 2012 zullen de eerste 10.000 woningen zijn voorbereid. In 2013 zullen daar ook daadwerkelijk de maatregelen worden getroffen. De pilot kent een looptijd van in totaal drie jaar. In deze periode moet er voldoende ervaring zijn opgedaan om tot een concept te komen dat landelijk kan worden uitgerold. Het gaat dan met name om ervaring ten aanzien van de verschillende financieringsconstructies, marketingmodellen en vormen van kwaliteitsborging. Het Rijk ondersteunt de projecten financieel voor wat betreft de extra proceskosten en verzorgt de verspreiding van kennis en ervaring.

Naam	Green Deal Provincie Overijssel
Categorie	Demonstratieprojecten/kennis en leertraject
Geografische toepassing	Provincie Overijssel
Doelgroep	Corporaties
Te beïnvloeden activiteiten eindgebruikers	Investerings in verbetering van energetische kwaliteit van woningen
Effectiviteit	
Status implementatie en planning	2012-2014

Beschrijving

De provincie Overijssel heeft in juni 2011 met 25 Overijsselse woningcorporaties een convenant getekend voor het 25% energiezuiniger maken van de woningvoorraad. Deze corporaties vertegenwoordigen 90% van de sociale huurwoningvoorraad in Overijssel. De Provincie Overijssel stelt voor de woningcorporaties die dit convenant ondertekenen een regeling beschikbaar ter financiering van energiebesparende maatregelen of voor duurzame energieopwekking in bestaande sociale huurwoningen. Deze aanpak moet beheersbare woonlasten opleveren.

Naam	Woningwaarderingstelsel
Categorie	Wetgeving
Geografische toepassing	Nederland
Doelgroep	<ul style="list-style-type: none"> • Verhuurder • Huurders
Te beïnvloeden activiteiten eindgebruikers	Stimuleren van energiebesparende investeringen
Effectiviteit	
Status implementatie en planning	Inwerkingtreding 1 juli 2011

Beschrijving

Op 1 juli 2011 is het woningwaarderingstelsel (WWS) gewijzigd. In het WWS wordt de energieprestatie van de woning gewaardeerd (op basis van het energielabel), om investeringen in energiebesparende maatregelen te stimuleren. Het WWS bepaalt, aan de hand van kenmerken van de woning, de maximale huurprijs van de woning. Door opname van het energielabel in het WWS wordt de maximale huurprijs van de woning gekoppeld aan het energielabel van de woning. De wijziging van het WWS wordt na drie jaar geëvalueerd. Dit is direct na het einde van de overgangstermijn. De wijziging van het WWS is direct ingegaan voor woningen met een energielabel en voor woningen die op grond van de regelgeving een energielabel moeten hebben. Voor woningen die nog geen energielabel moeten hebben, bestaat een overgangstermijn (tot 1 januari 2014); daarna zal het energielabel ook voor deze woningen meetellen in het WWS.

Naam	Handhaving Wet Milieubeheer Utiliteitsbouw
Categorie	Gebouweisen en handhaving
Geografische toepassing	Nederland
Doelgroep	Gebouweigenaren
Te beïnvloeden activiteiten eindgebruikers	Handhaving wettelijke verplichting tot het nemen van energiebesparende maatregelen met een terugverdientijd van minder dan 5 jaar
Effectiviteit	
Status implementatie en planning	Lopend

Beschrijving

Het onderwerp energiebesparing maakt onderdeel uit van de Wet milieubeheer. Dit is verder uitgewerkt in het Activiteitenbesluit. Groot of middelgrote bedrijven moeten - op grond van artikel 2.15 eerste lid van het Activiteitenbesluit - alle rendabele maatregelen treffen met een terugverdientijd van 5 jaar of minder. De verplichting geldt bij een energiegebruik van meer dan 50.000 kWh en 25.000 m³ gas. Deze verplichting geldt ook voor utiliteitsgebouwen waaronder kantoren, zorginstellingen en scholen. Het bevoegd gezag, meestal de gemeente, kan naleving van het Activiteitenbesluit afdwingen. Verbruikt de ondernemer meer dan 200.000 kWh elektriciteit of 75.000 m³ aardgas per jaar, dan kan de handhaver hem verplichten om een energiebesparingsonderzoek uit te voeren. Dit onderzoek kan worden opgelegd als aannemelijk is dat onvoldoende rendabele maatregelen worden getroffen.

Naam	Verlaagd BTW-tarief voor isolatiewerkzaamheden en op arbeidskosten voor onderhoud en renovatie van woningen
Categorie	Belastingvoordeel
Geografische toepassing	Nederland
Doelgroep	<ul style="list-style-type: none"> • Woningcorporaties • Woningeigenaren
Te beïnvloeden activiteiten eindgebruikers	Stimuleren van energiebesparende investeringen
Effectiviteit	Direct op woningeigenaar gericht
Status implementatie en planning	2009- heden

Beschrijving

Dit betreft de verlaging van het BTW-tarief voor maatregelen aan de woning gericht op energiebesparing (vloer-, dak- en gevelisolatie) en voor alle arbeidskosten bij renovatie- en herstelwerkzaamheden die in en aan de woning worden verricht. Het BTW-tarief is verlaagd van 19 naar 6%. Het lage BTW-tarief op arbeidskosten loopt nog.

Naam	Regeling Groenprojecten / Nationale Hypotheek Garantie
Categorie	Leningen
Geografische toepassing	Nederland
Doelgroep	Woningeigenaren
Te beïnvloeden activiteiten eindgebruikers	Stimuleren van investeringen in energiebesparing
Effectiviteit	Direct op woningeigenaar gericht
Status implementatie en planning	Lopend

Beschrijving

Het gaat bij deze maatregelen om leningen die woningeigenaren aangaan voor investeringen in energiebesparing.

De Regeling Groenprojecten is een regeling voor belastingkorting voor groen beleggen. Investerings in duurzaam bouwen en energiebesparing vallen hier onder. Doordat de overheid een belastingkorting aan spaarders en beleggers geeft op beleggingen in groenprojecten kunnen beleggers genoeg nemen met een lagere vergoeding en kunnen banken voor groenprojecten tegen een lagere rente geld uitlenen. De regeling is per 1 januari 2011 aangepast, het belastingvoordeel voor spaarders en beleggers van 2,5% is in stappen afgebouwd naar 0,7% , zoals afgesproken in het Lenteakkoord 2012. De vrijstelling van vermogensrendementsheffing (voordeel 1,2%) blijft onverkort in stand. Daardoor resteert een belastingvoordeel voor spaarders en beleggers van 1,9%. Nationale Hypotheek Garantie is een garantie waarbij het risico van het niet kunnen betalen van de hypotheek door de hypotheeknemer verzekerd is. Deze garantie is bestemd voor hypotheek tot €350.000 (1 juli 2012), en wordt in stappen omlaag gebracht naar €265.000 per 1 juli 2014. Energiebesparende maatregelen kunnen worden meegefinancierd, waarbij investeringen in energiebesparing tot een bedrag van maximaal €8.000 buiten beschouwing blijven bij de inkomensstoets. Onder energiebesparende maatregelen vallen: HR-ketel, spouwmuurisolatie, dakisolatie, vloerisolatie, HR++-beglazing, warmtepomp, zonneboiler en/of zonnecellen.

Naam	Revolverend fonds
Categorie	Leningen
Geografische toepassing	Nederland
Doelgroep	Woningeigenaren, woningcorporaties en bedrijven
Te beïnvloeden activiteiten eindgebruikers	Stimuleren van investeringen in energiebesparing in de bestaande bouw
Effectiviteit	
Status implementatie en planning	Oprichting fonds naar verwachting eind 2012, de looptijd is nog niet bepaald

Beschrijving

De Rijksoverheid gaat een revolverend fonds instellen voor energiebesparende maatregelen in de gebouwde omgeving (bestaande bouw). Via deze maatregel kunnen de woon- en huisvestingslasten van Nederlandse huishoudens en bedrijven beter beheersbaar worden voor prijsstijgingen van energie en kunnen effecten van de hogere energiebelasting worden beperkt. In het begrotingsakkoord 2013 is budget (70 miljoen in 2013, 58 miljoen structureel) gereserveerd voor de cofinanciering van grootschalige (o.a. woningcorporaties, zorginstellingen, scholen en zwembaden) en particuliere projecten. Via een volledig revolverend fondsconstructie komt het geld terug, waarna het weer beschikbaar is voor investeringen. De uitwerking hiervan zal plaatsvinden in de tweede helft van 2012.